

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ

УДК: 321.01:342.228

Мамонтова Е.В., НУ «ОЮА»

ВІЙСЬКОВИЙ ПАРАД ЯК ПОЛІТИЧНИЙ РИТУАЛ ТА СИМВОЛІЧНА ДІЯ: ВІД ВИТОКІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Розглядаються специфічні ознаки військового параду як політичного ритуалу та символічної дії. Окреслено основні історичні етапи становлення параду як ритуально-процесуального символу. Розкривається консолідуючий потенціал військового параду у символічному полі політики.

Історія переконливо доводить, що в основу формування, фіксації та відтворення націй та держав завжди закладено певну систему символіформ та символодій, які через створення національного символічного простору і конкуренцію з символічними універсумами інших культур, держав та геополітичних утворень позначають ареал розповсюдження і рівень захищеності національного та державного суверенітету. Такий величезний креативний потенціал і спроможність народжувати нові смисли, що ведуть до переформатування простору соціально-владних відносин, перетворюють символ на дієвий інструмент політико-управлінського впливу. Останнє робить дослідження символічного виміру політики вкрай актуальним для України. Адже тільки за умов консолідації українського суспільства та формування політичної нації позитивні зрушення, що переживає наша країна, стануть незворотними.

Одним з потужних консолідуючих інструментів символічного характеру є символи-дії. Умовно їх можна поділити на символи-перформативи та ритуально-процесуальні символи. Перші (присяги, благословення, урочисті промови, договори тощо) створюють простір для політичної комунікації, в межах якого вони продукують не тільки передумови для політичних дій, але й самі комунікативні дії, що створюють смисли та значення. Другі складають досить широкий спектр символічних засобів ритуальної природи. Втім зазначимо, що вони є не просто акціями, в яких використовуються різноманітні символи, але діями, що самі вступають у якості символів.

В науковій літературі дана проблематика розглядається, як правило, з позицій політичної ритуалістики. Вже стали програмними дихотомні класифікації політичних ритуалів, запропоновані Е. Гофманом (позитивні – негативні), Е. Дюркгеймом (кризові – календарні), І. Ейбл-Ейбесфельдтом (структуровані – аморфні). Досить ґрунтовно описані різновиди політичних ритуалів у роботах Е. Чепла та Ч. Куна (ритуали інтенсифікації), Е. Дюркгейма (ритуали ініціації), А. Геннепа (ритуали переходу). Усі ці та інші дослідження підтверджують, що ритуал є багатограним поліфункціональним феноменом із складною архітектонікою змісту та форми, який виконує роль механізму забезпечення існування та відтворення соціально-політичного порядку.

Безумовно, під сучасними політичними ритуалами здебільшого слід розуміти ритуалізовану поведінку, аніж ритуал як сакральне дійство у його класичному трактуванні. За спостереженням Л. Моріной [1], якщо у ритуалі велике значення має символічна функція, то у ритуалізованій поведінці вона не виражена так явно. Втім структурність ритуалізованих форм дозволяє їм функціонувати у режимі семіозису, в результаті чого знак і значення стають майже нерозрізненими.

Не дивлячись на десакралізацію та деритуалізацію сучасного життя, що позначається на відчутному «спустошенні символів» (Л. Іонін [2]), та зниженні ролі ритуалів, останні продовжують функціонувати, наповнюючи відкориговані «осучаснені» форми новим змістом. Причому, спільне (у масштабах всієї країни) розуміння та інтерпретація конвенційного наповнення складових ритуалу є обов'язковою умовою його ефективності у політичній сфері. Це наочно демонструє такий різновид сучасних ритуалізованих політичних дій, як військовий парад.

Метою даної статті є визначення консолідуючого потенціалу військового параду через розкриття його специфіки як політичного ритуалу та символічної дії.

Різновидами сучасних ритуалізованих політичних дій є: публічні комунікативні заходи (зустріч, зібрання, засідання тощо); протокольно-церемоніальні акти політичного характеру (порядок і церемонія урочистого прийому, церемонія вручення нагород тощо), ритуали політичної легітимації (інавгурація президента, складання присяги, парад тощо), масові ритуальні церемонії (організовані масові святкування, демонстрації, тощо), а також ритуал літургії (урочисте поховання). Означений перелік містить різноманітні ритуалізовані форми політичної поведінки та участі. Серед них чималим консолідуючим потенціалом володіють акції із устояним сценарієм, що дає підстави класифікувати їх як ритуально-процесуальні символи. Саме до такого різновиду символів-дій, належить урочистий військовий парад.

Як ритуально-процесуальний символ сучасний військовий парад уявляє собою складну поліфункціональну форму символічного колективного дійства, яка а) поєднує ідею всенародного свята з ідеєю державного будівництва; б) містить механізм символічної реконструкції традиціоналістських відносин влади й народу через конструювання видовища; в) суміщає політику пам'яті із ідеологічним дискурсом.

Підвалини перших двох функцій параду як ритуально-процесуального символу було закладено ще за часів архаїки та античного суспільства. Вони тісно пов'язані із святковою характеристикою даної акції. Відомо, що сакральний зміст архаїчного свята полягав у протиставленні ритуального й повсякденного, часу й простору, в особливих соціопсихічних станах єднання колективу із предками й потойбічним світом, у ототоженні індивідуального й колективного, речовинного й метафізичного, минулого й сьогодення. За допомогою архаїчного ритуалу світ обновлявся й, одночасно, упорядковувався за рахунок включення фізичного тіла й свідомості індивіда у дискурсивно сталий символічний порядок. Саме у цьому проглядається генетичний зв'язок між ритуальною ритмікою та сценарним схематизмом параду як політичного ритуалу календарного типу та регулярністю, повторюваністю, регламентованістю ритуального дійства, яке щоразу сприймається як «виняткове», таке, що відбувається «тут і зараз». Виходячи з цього, у позасакральному контексті парад, який,

за суттю і є складовою колективного (всенародного) свята, можна розглядати як форму соціальної дії, як «символічне вираження колективної солідарності, єднання з тією або іншою спільністю», і тим самим, як фікціональну, у широкому смислі слова – ігрову «реставрацію» подібної спільності [3, с.52-53].

Задля виявлення консолідаційного потенціалу параду як ритуально-процесуального символу звернемося до витоків даного явища та його еволюції у контексті історичного процесу становлення, розвитку та зміни моделей соціально-політичної організації суспільства.

Як специфічний різновид видовища військовий парад сягає своїм корінням у античну добу. Його походження пов'язують із римськими тріумфами (лат. *triumphus*) – урочистими заходами, що проводилися полководцями по завершенні успішних військових походів. Тріумф як різновид символічно-ритуальної дії поступово сформувався із поєднання простої зустрічі солдат, що повернулися у місто з поля битви та звичаю воєначальників приносити віддяку богам за дарування перемоги. Згодом тріумф як ритуально-символічна дія перетворився на вищу нагороду римського світу, отримання якої вимагало відповідності цілої низки умов. Зокрема, тріумфом міг бути відзначений полководець, що володів *imperium* – вищою владою, правом над життям і смертю громадян (*jus vitae necisque*) територій, що підкорилися. Поступово навколо тріумфу сформувався спеціальний ритуально-нормативний комплекс, якій містив окремо оговорені правові та церемоніальні вимоги щодо його проведення.

Говорячи про тріумф як прообраз сучасного параду, необхідно підкреслити, що він був, перед усім, релігійним актом, що являв собою сакральне дійство, у якому римський народ військовим церемоніалом дякував богам Рима за даровану перемогу над ворогом. Втім, не зважаючи на те, що церемоніал тріумфу однаково завершувався жрецькими обрядами й жертвоприношеннями, навіть зовні він носив світський характер. Фактично, тріумф став богослужінням без жерців, яке відбувалося не в храмі, а на вулицях Рима. Саме тому, на нашу думку, тріумф можна розглядати як невичерпне джерело ритуалів т. зв. «громадянських релігій» сучасності (автор дефініції – Р. Белла [4]).

З приходом християнства та формуванням європейських феодальних монархій класичний ритуал тріумфу трансформувався у свої світський та релігійний різновиди. Так, поряд із традицією

урочистого в'їзду переможця в захоплене місто та публічною демонстрацією трофеїв, середньовічним аналогом тріумфальної церемонії можна вважати широко розповсюджений у придворному етикеті ритуал парадного в'їзду королів та інших можновладних осіб у столиці та інші міста. Втім, на відміну від римської схеми, у даному випадку був посилений релігійний аспект, зокрема обов'язковістю супровідних церковних ритуалів, як-то молебні за даровану перемогу, за славу короля тощо. Відмітимо, що і сам церковний хресний хід можна розглядати як похідну від римського тріумфу, адже він символізує тріумф християнства.

Однак з найбільшою наочністю символічний характер параду проявився у добу абсолютизму. Саме абсолютистська модель політичної організації суспільства перетворила військовий парад на ритуально-процесуальний символ. Виникнення у XVII ст. регулярних армій, запровадження у військову справу принципово нової концепції підготовки та ведення бойових дій вимагали складної виучки величезних мас піхоти й кавалерії. Це, у свою чергу, призвело до того, що парад почав розглядатися не стільки як ритуальна метафора перемог і військової могутності країни, але, у першу чергу, став виконувати функцію найбільш ефективного засобу навчання військ. В результаті, із події екстраординарного значення парад перетворився на майже повсякденний елемент військового побуту. З іншого боку, як атрибут палацового церемоніалу, парад став центром зосередження військового й державного життя. На ньому віддавалися офіційні розпорядження, а особиста присутність монарха на церемонії зміни варті перетворювала кожне слово вінценосної особи на найвищі укази, що приймали силу закону. Таким чином, під натиском світського мілітаристського стилю, характерного для міцніючих імперій XVII – XVIII ст., відбулося поступове нівелювання сакрального змісту параду.

Розквіт мистецтва державного параду припадає на першу половину XIX ст. З подачі Наполеона парад перетворюється на ідеологічний інструмент, місія якого полягає у перманентному підтвердженні дієздатності армії та держави. Церемоніал масової ходи військ, злагодженість та синхронність їх рухів, чітка підпорядкованість командам, все це повинно було демонструвати зовнішнім спостерігачам виучку армії та її бойову готовність, а власним підданим надавати приклад для наслідування військової дисципліни й організації.

Спорідненість природи параду із ритмікою роботи механізму точно підмітив Ю. Лотман: «Парад строго регламентував поведінку кожної людини, перетворюючи її на безмовний гвинтик величезної машини. Ніякого місця для варіативності в поведженні одиниці він не залишав. Зате ініціатива переміщається в центр, на особистість командуючого парадом» [5, с.193]. У наборі стереотипних дій парад як ритуально-процесуальний символ стає відтворенням своєрідної поведінкової метафори. Через навчання єдності руху та моноліту нерухомості у параді і розкривається сутність військової естетики, яка полягає у тотальній красоті однаковості.

Така злагодженість та стройова виучка є різновидом т. зв. «техніки тіла» (М. Мосс [6]), яка сформувалася ще у античній культурі й припускала демонстрацію фізичної сили, контрольованої Розумом. Античні гімназії для юнаків та звичай ушановувань героїв і спортсменів-переможців сформували сам механізм включення тіла індивідуального у тіло державне через ідеал жертви або подвиг в ім'я прославлення поліса. Звідси у зразковому військовому параді тіло стає колективно-державною, цивілізованою, упорядкованою та ідеально мобілізованою субстанцією. Як семіотична одиниця тіло протиставляється тілу й оку глядача («народу»), при тому, що останній є майже єдиним «матеріалом історії», що потребує упорядкування та захисту. В результаті, усі учасники й глядачі параду беруть участь у символічній реконструкції мілітаристського державного порядку.

Таким чином, поряд із утилітарною функцією підтримки боєздатності армії та демонстрації зовнішнім спостерігачам готовності захистити суверенітет країни, парад є актом надзвичайної символічної ваги. Як різновид колективної поведінки парад уявляє собою специфічний соціальний спектакль. Вже у самій дефініції параду закладено театралізовану природу даного дійства. Як і сценічне видовище, парад стає виставою, участь у якій беруть три типи акторів: а) безпосередні виконавці (військові підрозділи та командири, у статутній взаємодії яких відтворюється модель соціальних відносин); б) ініціатори та режисери (влада, яка санкціонує та організовує (ставить) видовище); в) публіка (народ). Символічний реквізит військового параду на різних рівнях включає: символіку часу й місця; усталений символізм декоративного супроводження (формений одяг, урочистий декор, салют тощо);

рольовий розподіл ритуальних дій та ієрархію ролей; ритуальну демонстрацію впорядкованого державного тіла; апеляцію до Події, з нагоди якої проводиться дійство. Отже, парад – це не святкова розвага або примха еліти, але різновид колективної поведінки, що апріорі має комунікаційну та символічну природу.

Дані властивості параду не було втрачено із частковим звуженням його функціонально-семантичного навантаження. У наслідок промислової революції та технологізації військового виробництва (кін. XIX – поч. XX ст.) парад поступово втрачає функцію фокусування закономірності та державного імперативу, як ключових принципів соціального життя попередніх століть, та із біполярної ситуації «бій – гра в бій» з її поетизацією та міфологізацією самого феномену параду (Ю. Лотман), повертається до свого первинного призначення – демонстрації військового тріумфу та закріплення його у історичній пам'яті народу.

Так, символічною крапкою, поставленою у Другій світовій війні в СРСР став Парад Перемоги 1945 р. Відмітимо, що за сценарієм даний захід відповідав не стільки схемі традиційного імперського параду XIX ст., скільки відтворював у собі багато рис класичного римського тріумфу. Зокрема пронесення трофейних прапорів супротивника та їх символічне «приношення в жертву» у підніжжя мавзолею відсилає спостерігача до часів розквіту Римської державності.

Безумовно, у країні, де атеїзм було піднесено до рангу ідеологічної догми, сакральність параду як ритуального дійства була надзвичайно вміло прихованою. Втім, квазірелігійний характер радянських парадів чітко проявлявся, зокрема, у їх сценографії: розташування вищого політичного керівництва на трибуні мавзолею під час прийняття параду головнокомандуючим символізувало визнання першості комуністичної партії не тільки над військом, але й над апаратом державного управління та суспільством в цілому.

Після 1945 р. традицію відзначати святковим парадом День міжнародної солідарності трудящих та річницю Великої Жовтневої соціалістичної революції було відновлено. З 1960-х рр. у СРСР починається також урочисте святкування Дня Перемоги, яке через підключення величезної TV-аудиторії стає центральною складовою медійного дискурсу радянського патріотизму.

З розпадом СРСР відношення до параду як елементу громадянської символосфери стало барометром політичної атмосфери у суспільстві. Так, у Росії, у період з 1991–1994 рр. в наслідок системних трансформацій, які, зокрема позначилися й на посиленні тенденції демілітаризації у економіці та масовій пропаганді, традицію проведення військових парадів було перервано. Тільки у 1995 р. законом «Про увічнення перемоги Радянського народу у Другій світовій війні 1941–1945 рр.» було встановлено порядок щорічного проведення військових парадів на Червоній площі. Однак остаточно свій традиційний статус масового ритуалу загальнонаціонального значення, спочатку в «усіченому» вигляді, а невдовзі з бойовою технікою, паради повернули згодом: зі зміною керівництва країни та поверненням у її політичний дискурс теми патріотизму.

Сьогодні військовий парад – вже не просто рядовий атрибут громадянської символосфери російського суспільства, масова свідомість якого стрімко мілітаризується на фоні загальної архайзації всього соціально-політичного буття, але стратегема процесу відтворення символічного простору нового «Руського світу» з його ідеєю імперського реваншизму. З цього приводу варто нагадати спостереження Ю. Лотмана, згідно яких у соціокультурному просторі мілітаризованого тоталітарного суспільства військовий парад стає «специфічною формою поведінки, яка у культурах, що тяжіють до ритуалізації, перетворюється на їх ядерну структуру» [7, с.287].

Не менш показовою є також історія військових парадів в Україні. Їх найбільшу кількість Українська держава побачила на початку ХХ ст. під час національно-визвольних війн 1917 – 1922 рр. Кожна зміна влади у Києві відмічалася парадною ходою військ. Останні військові урочистості національної армії відбулися на честь Акту злуки 22 січня 1919 р. Після цього Києвом та іншими містами України марширували лише солдати Червоної армії. З визволенням території України від німецько-фашистських загарбників (1943–1944 рр.) українськими містами з маршами перемоги тріумфально пройшли радянські війська. А вже у мирний час, з 1965 р., звичай регулярно відмічати жовтневі урочистості парадом поширився і на свято 9 травня.

Після здобуття Україною незалежності традиція проводити військові паради тимчасово перервалася й була відновлена

лише 9 травня 1995 р. Втім, військовий парад на День Перемоги в Україні не став щорічною подією. Датою проведення урочистої церемонії було обрано 24 серпня – день, який у святковому календарі незалежної України відіграє роль системоутворюючої Події. Перший військовий парад, присвячений Дню Незалежності, пройшов у м. Києві у 1996 р. Наступного року традиційний військовий парад було замінено на святкове авіашоу. З 1998 р. Указом Президента України «Про парад військ на відзнаку 7-ї річниці незалежності України» [8] було запроваджено принцип регулярності проведення військових парадів. У період 1998 – 2004 рр. паради в Україні проводилися систематично, причому, у 1998, 1999 та 2001 рр. із залученням військової техніки. Однак в цілому, не зважаючи на переакцентуацію символіки дат, власне практика проведення військових парадів та їх стилістика залишилися спадщиною від радянського минулого (головні інновації торкнулися сфери атрибутивного супроводження ритуальної дії, при тому, що власне її структура залишилася незмінною).

Втім низка чинників соціально-політичного характеру, як-то демілітаризація масової свідомості українців, намагання керівництва задекларувати миролюбний курс України, а також системні зміни, що відбулися після президентських виборів 2004–2005 рр., суттєво позначилися на вітчизняній концепції параду. Урочистості на день Перемоги набули форми «ходи» колони ветеранів, яку очолюють перші особи держави. У програму святкувань також було включено марш військових оркестрів, виступ танцювальних колективів тощо.

Відзначимо, що вже з цього періоду чітко відчувається істотна концептуальна розбіжність у філософії та сценографії «параду Перемоги» у пострадянських Росії та Україні. (Більш детально див. про це: [9, с. 209–222]). На нашу думку, різні механізми актуалізації мотиву пам'яті, запропоновані у російському та українському сценаріях відзначення Дня Перемоги ще у 2005 ювілейному році, є чітким індикатором різного бачення відбудови соціальних відносин в цілому. Якщо для риторичного «російського народу» ідея соціальної солідарності у її діяхронному та синхронному вимірах втілена у костюмоване театралізоване дійство першої частини параду, і є, перед усім, теле-виставою, що в цілому характеризує сучасний російський офіційний дискурс, з домінуванням його медійної компоненти, за допомогою

якої підключення до ритуалів ідентифікації відбувається через видовище та потік дискретних і наративних образів, то для українського суспільства проблема пам'яті – це, перед усім, проблема особистого вибору та індивідуального пошуку шляхів здобуття соціального консенсусу.

Таким чином, на противагу російській концепції символічно-ритуальних заходів, спрямованих на мінімалізацію розривів між індивідуальним та колективним, людським та формальним (зокрема через ретельно підготовлену дискурсивно цілісну вербально-візуальну «картинку», яка відсікає усе випадкове, в результаті чого відбувається магічне перетворення будь-якого учасника параду – від президента до телеглядача, – у єдине монолітне «державне тіло»), українська формула ритуалу, з його дещо хаотичною сценографією та поліфонією смислів, долає монологізм російського параду і відтворює простір для ідеологічного громадського дискурсу, який є неодмінною умовою демократизації політичної системи та формування відкритого суспільства.

Тим не менш, враховуючи грандіозний успіх та великий міжнародний резонанс подібного роду акцій, як, приміром, військовий парад на честь Національного свята Франції – дня взяття Бастилії, якій щорічно проводиться 14 липня і завжди стає однією із центральних інформаційних подій світового масштабу, у 2008 р. керівництвом України було прийняте рішення щодо відновлення традиції класичних військових парадів. Указом Президента України від 20 червня 2008 р., з метою демонстрації могутності збройних сил Української держави та піднесення патріотичних почуттів населення, було санкціоновано проведення на День Незалежності України грандіозного військового параду у м. Києві за участю військової техніки та авіації. Паради також було відбулися і в інших містах України. У 2009 р. ініціативу було продовжено.

Втім у 2010–2013 рр. після приходу до влади В. Януковича військові паради у Києві на честь Дня Незалежності не проводилися. Відміну параду на честь ювілейної 20-ї річниці влада пояснила економією коштів. Спроба громадськості організувати урочисту ходу у центрі столиці наštтовхнулася на спротив підрозділів правоохоронних органів.

Трагічні події 2014 р. повернули класичний ритуал військового параду у символічне поле Української держави. 24 серпня 2014 р.

з нагоди 23-ї річниці Незалежності головною вулицею столиці проїхали близько півсотні одиниць військової техніки та проїшли 14 парадних розрахунків загальною чисельністю бл. півтори тисячі військовослужбовців ЗСУ, Нацгвардії, МВС та ДПСУ. Символічним стало проходження 120 учасників бойових дій на сході України та відправка по завершенню параду частини техніки та особового складу до зони АТО. Того ж дня в Одесі в складних погодних умовах пройшов морський парад, в якому взяли участь кораблі ВМС України та державної прикордонної служби.

Проведення військового параду під час бойових дій – акт надзвичайного символічного навантаження. За словами О. Кузьмука, «історія знає паради під час війни, вони піднімали впевненість та бойовий дух, бійці одразу йшли на фронт, тому тут є сенс але повинна бути мета – не просто парад на відзначення річниці, а це парад-демонстрація того, що у нас є бойовий дух, у нас є військова техніка, у нас є підготовлені війська, які з параду йдуть виконувати бойові завдання» [10].

У 2015 р. урочистий парад пройшов без участі бойової техніки. А у 2016 р. ювілейну 25-ту річницю Незалежності Україна відзначила військовим парадом, в якому взяли участь понад 4 тисячі військовослужбовців ЗСУ, НГУ, ДПС, співробітників НП, учасників АТО, а також понад 200 одиниць військової техніки, котра після урочистостей мала бути відправлена до зони конфлікту. Під час виступу на Параді Незалежності 24 серпня 2016 р. Президент України Петро Порошенко на питання: «Що продемонструє цей парад?» відзначив: «Суспільство побачить свою нову армію, за два роки створену майже з нуля. Суспільство переконається, що Збройні Сили рік за роком міцніють, а безпека держави – посилюється. Влада цим парадом звітує, куди йдуть гроші. І нарешті, наш парад – це сигнал і ворогу: українці серйозно готові й надалі боротися за свою незалежність» [11].

Отже, повернення у символічний простір країни церемонії параду в черговий раз доводить надзвичайно високий інтегративний потенціал даного різновиду ритуально-процесуальної символіки. Адже військовий парад як соціально значуща дія є сферою, де відбувається обмін принципів, текстів та цінностей, притаманних різноманітним соціально-семіотичним структурам та водночас віддзеркалюються основні системоутворюючі чинники діючого політичного режиму.

Усе вищезазначене дозволяє стверджувати, що будучи складовою простору публічної комунікації, парад є організованою та чітко спланованою акцією. Водночас, через посилення значущих для всього співтовариства символів та звернення до націоструктуруючих політичних міфів, які підносяться над поточними політичними подіями, парад стає дієвим засобом демонстрації базового ціннісного консенсусу у суспільстві. Крім того, серед церемоніальних заходів внутрідержавної комунікації, які завжди передбачають зовнішньополітичний контекст, проведення військового параду – це завжди демонстрація готовності держави встати на захист свого суверенітету.

Бібліографічний список:

1. Морина Л.П. Основы невербальной коммуникативной культуры / Л.П. Морина. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2005. – 130 с.
2. Ионин Л.Г. Социология культуры: путь в новое тысячелетие / Л.Г. Ионин – М. : Логос, 2000. – 431 с.
3. Дубин Б.В Будни и праздники / Б.В. Дубин // Вестник общественно-го мнения: Данные. Анализ. Дискуссии. – 2003. – № 2 (68). – С. 52-62.
4. Bellah Robert N. The Broken Covenant: American Civil Religion in Time of Trial / Robert N. Bellah. – University Of Chicago Press, 1992. – 222 p.
5. Лотман Ю.М. Беседы о русской культуре. Быт и традиции русского дворянства (XVIII – начало XIX века) / Ю.М. Лотман. – СПб. : Искусство – СПб., 1997. – 400 с.
6. Мосс М. Техники тела; пер. с фр. / М. Мосс // Общества, обмен, личность. – М. : Наука, 1996. – С. 242-263.
7. Лотман Ю.М. Бытовое поведение и топология культуры в России 18 в. / Ю.М. Лотман // Культурное наследие Древней Руси. Истоки, становление, традиции. – М. : Наука, 1976. – С. 286-292.
8. Про парад військ на відзнаку 7-ї річниці незалежності України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 30 травня 1998 р. № 573/98. – Режим доступу: // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=573%2F98>
9. Мамонтова Е.В. Державний протокол та церемоніал як символічний інструмент забезпечення процесу публічної комунікації: витоки, структура, нормативно-організаційні засади : моногр. / Е.В. Мамонтова. – Одеса : Друкарський дім, 2011. – 480 с.
10. Історія парадів незалежності: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/istoriya_paradiv_nezalezhnosti_n477722
11. Українці готові й надалі боротися за свою незалежність – Президент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/ukrayinci-gotovi-j-nadali-borotisya-za-svoyu-nezalezhnist-pr-37959>

Рассматриваются специфические признаки военного парада как политического ритуала и символического действия. Определены основные исторические этапы становления парада как ритуально-процессуального символа. Раскрывается консолидирующий потенциал военного парада в символическом поле политики.

The special features of a military parade as a political ritual and symbolic actions are considered. The basic historical stages of the evolution of parade as ritual-processual symbol are defined. The consolidating potential of military parade in the symbolic sphere of politics is disclosed.

Стаття надійшла до редколегії 21.04.2017

УДК: 329.001

Пальшков К.В., ОДУВС

ВИЗНАЧАЛЬНІ ВІХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті розглядається процес трансформації політичної системи України у пострадянську добу. Автор зауважує на важливості розбудови парламентаризму як обов'язкової ознаки демократичної держави, що обрала шлях парламентсько-президентської республіки. Акцентовано на ролі у трансформаційному процесі президента, як найбільш впливового інституту у політичній системі української держави.

Сьогодні активно продовжується процес реформування політичної системи України, основною ідеєю якого залишається перехід від авторитарної організації суспільно-політичного устрою до фактичного затвердження демократичних та правових цінностей, що має задекларувати перехід українського суспільства на новий рівень історичного розвитку. Трансформаційний процес, який фактично полягає у пошуку нових форм відносин між владою та суспільством, протікає настільки бурхливо та драматично, що наша політична дійсність нерідко набуває хаотичних форм. Однак, якщо проаналізувати процеси, що відбувалися в СРСР в кінці 80-х – початку 90-х років та стали відправною точкою для молодшої української держави, такий стан речей вбачається більш ніж закономірним.